

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Чернявська О. А.
Національна металургійна академія України

Анотація. Проаналізовано стан сучасної професійно-технічної освіти. Визначено фактори, які негативно впливають на забезпечення будівельної галузі кваліфікованими працівниками. Відображено зміни у поглядах і підходах до підготовки робітників високої кваліфікації. Розглянуто компетентісно-орієнтований підхід до формування змісту професійно-технічної освіти, його значення, сутність і чинники впровадження у систему освіти. Встановлено необхідність впровадження у процес фізичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів компетентісного підходу як чинника модернізації освіти.

Ключові слова: професія, професійна освіта, компетентність, компетенції, компетентісний підхід, фізичне виховання.

Аннотация. Чернявская Е. А. Проблема реализации компетентностного подхода в процессе физического воспитания учащихся профессионально-технических учебных заведений. Проанализировано состояние современного профессионально-технического образования. Определены факторы, которые негативно влияют на обеспечение строительной отрасли квалифицированными работниками. Отображены изменения во взглядах и подходах к подготовке рабочих высокой квалификации. Рассмотрен компетентностно-ориентированный подход к формированию содержания профессионально-технического образования, его значение, сущность и факторы внедрения в систему образования. Определена необходимость внедрения в процесс физического воспитания учащихся профессионально-технических учебных заведений компетентностного подхода как фактора модернизации образования.

Ключевые слова: профессия, профессиональное образование, компетентность, компетенции, компетентностный подход, физическое воспитание.

Abstract. Chernyavskaya E. Problem of realization of a competent approach in the course of physical education of pupils of professional educational institutions. The present paper analyzes the state of professional education and training. The factors which produce an adverse effect on availability of qualified workers for the building industry are revealed. The changes in the approach to the training of highly qualified workers are depicted. The paper discusses competence orientated approach with respect to the development of the content of professional education and training, its meaning, and implementation factors into the educational system. It determines the necessity to introduce the competence approach as modernizing factor of education to the process of physical training for the secondary technical school students.

Key words: profession, professional education, competence, competencies, competently approach, physical education.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стрімкий соціально-економічний розвиток суспільства змінює ринок праці, це вимагає відповідного реагування системи професійної підготовки робітників. З огляду на це зумовлюється потреба у професійній освіті і навчанні, які не просто будуть озброювати майбутній трудовий потенціал знаннями і вміннями для конкретної роботи, а готувати їх до життя і діяльності з максимальною особистісною, соціальною і економічною користю [11]. У цьому контексті важливе значення має впровадження у професійну освіту нових освітніх конструкторів – компетентностей, компетенцій і ключових кваліфікацій [4].

Інтеграція України у європейський простір об'єктивно зумовлює необхідність розвитку трудових ресурсів, підвищення рівня професійно-кваліфікаційного складу робочої сили і системи її професійної підготовки. Останні роки підвищення попиту на робітників високої кваліфікації і компетентності стає глобальним явищем [3].

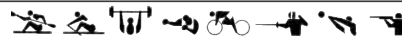
Необхідно зазначити, що сьогодні відчувається гострий дефіцит кваліфікованих робітників у будівельній галузі. Через негативні процеси, які спостерігались у 90-ті роки під час переходу економіки країни

до ринкових відносин, відбулося значне скорочення обсягів будівництва, що призвело до звільнення значної кількості висококваліфікованих робітників, які у подальшому так і не повернулись у галузь.

Нині у будівельній галузі України працює понад 56 тис. підприємств, на яких зайнято майже 0,5 млн осіб, і їх кількість постійно зростає. Тому попит на спеціалістів у будівництві підвищується, і, починаючи з 2010 р., становить у середньому 15–17 тис. осіб на рік. Зазначені тенденції хоча й позитивні, проте лише загострюють проблему забезпечення будівельної галузі кваліфікованими кадрами [8].

Основними навчальними закладами професійної підготовки кваліфікованих фахівців для будівельної галузі є професійно-технічні навчальні заклади (ПТНЗ). В Україні близько 900 ПТНЗ, це майже стільки, скільки навчальних закладів III і IV рівнів акредитації, коледжів, технікумів разом. На сьогодні професійно-технічна освіта в Україні – більше 500 діючих робочих спеціальностей, майже сорок ПТНЗ – на кожен регіон. Загалом контингент становить майже 0,4 млн учнів [14].

Формування кваліфікованого, мобільного та конкурентоспроможного робітника неможливо без оновлення традиційних підходів до професійної освіти і фізичного виховання, як її складової частини. Одним

із чинників модернізації змісту освіти науковці визначають компетентнісний підхід. У сучасній науковій літературі ефективність навчання згідно з компетентнісним підходом теоретично обґрунтовано, але в практику фізичного виховання фактично не впроваджено.

Мета дослідження: проаналізувати та узагальнити погляди щодо визначення поняття «компетентнісний підхід», його сутність та особливості його впровадження у процес фізичного виховання учнів ПТНЗ.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувався метод теоретичного аналізу й узагальнення даних науково-педагогічної літератури.

Викладення основного матеріалу. Дослідження Л. Ф. Духовного (2012) показали, що учні, обираючи професію, не уявляють собі ті проблеми і труднощі фізичні навантаження, з якими вони зіткнуться після отримання професії та під час роботи на виробництві [1]. Ці дані підтверджуються і дослідженнями Р. В. Римик (2006). Він виявив, що більша частина учнів не володіє достатньою інформацією про вимоги майбутньої професії щодо фізичних та психічних якостей людини [12].

У сучасній науці існує декілька інтерпретацій поняття «професія». По-перше – це сукупність спеціальностей, необхідний мінімум знань, умінь і навичок, за якими людині забезпечується можливість навчання у відповідності до профілю навчального закладу. По-друге – це вид трудової діяльності, занять, який є джерелом доходу і передбачає певну сукупність теоретичних знань, практичного досвіду і трудових навичок та визначений виробничо-технологічним розподілом труда, а також його функціональним змістом.

З позиції соціології, сформувалися два найбільш поширених підходи до дослідження «професії»:

- «діяльнісний», основною ознакою якого є особливий вид трудової діяльності, який виокремився у процесі суспільного розподілу труда;
- «особистісно-кваліфікаційний», в якому головною ознакою виступає рівень підготовленості особистості до спеціального виду занять, що знаходить відбиття у сукупності навичок і умінь, визначених спеціфікою трудової діяльності [13].

Сучасна гуманістично-інноваційна спрямованість професійної освіти розкриває особистісно-кваліфікаційний підхід і передбачає підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, неперервного професійного розвитку [9].

Розглядаючи поняття «професія», необхідно виділити наступні елементи: загальна освіта – спеціальна підготовка – кваліфікація – спеціальність. Значення загальної освіти полягає в тому, що у сучасних умовах вона є необхідною передумовою професійного розвитку. Спеціальна підготовка включає в себе спеціфічні знання трудових функцій, які належить виконувати. Рівень кваліфікації визначається поєднанням рівнів усіх елементів професії, причому існує природна залежність подальших елементів від попередніх. Характер спеціальності професія набуває тоді, коли вона конкретизується, стає надбанням однієї особи, зайнятої даним видом праці, і завершує професійний розвиток робітника [6].

Навчаючись у професійно-технічному навчальному закладі, опановуючи будь-яку професію, учні проходять усі вищезазначені елементи. Усе це відоб-

ражується у сучасній системі професійно-технічної освіти, яка здійснює перехід на компетентнісний підхід (компетентнісний підхід), що дозволить вимірювати відповідність працівника вимогам робочого місця [5; 15]. Компетентнісний підхід в освіті, на відміну від традиційного підходу, де навчальна діяльність зводиться до процесу набуття знань, умінь та навичок, передбачає їх єдність, взаємопроникнення та доповнення іншими, не менш важливими, компонентами [5].

Розглядаючи застосування компетентнісного підходу, необхідно зазначити, що його впровадження у систему освіти зумовлено такими чинниками, як: перехід до інформаційного суспільства, де основною одиницею є не лише інформація, а вміння оперувати нею, застосувати її для власного розвитку; запровадження більш високих стандартів як в освіті, так і у всіх інших сферах життя; відкриття кордонів між країнами та інтеграція освітніх систем до світового освітнього простору.

В умовах сучасної міграції в рамках не тільки регіонів, а й країни виникає необхідність швидкої адаптації для отримання навчання та роботи, що спонукає суспільство до необхідних змін, потреби у нових компонентах знань, необхідних для успішного життя в суспільстві. Набуття життєво важливих компетентностей може дати людині можливість орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти [4].

Усередині компетентнісного підходу виділяють два базові поняття: «компетенція» і «компетентність».

Сутність цих двох понять розкривається в роботі А. Хуторського (2003). Він визначає компетенцію, як коло питань, в яких людина добре обізнана, володіє знанням та досвідом, а компетентність – як володіння відповідною компетенцією, яка містить його особисте відношення до неї та до предмету діяльності. Компетентна в певній галузі людина, на думку А. Хуторського, володіє відповідними знаннями й здатностями, що дають їй змогу ґрунтовно розглядати цю галузь та ефективно діяти в ній [5].

І. О. Зимня (2006) визначає компетенції, як деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уяви, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і стосунків), що виявляються в компетентностях людини [2].

Як зазначає О. Заблоцька, компетенція – це інтегрована особистісно-діялісна категорія, яка формується протягом навчання в результаті поєднання початкового особистого досвіду, знань, способів діяльності, умінь, навичок, особистісних цінностей та здатності їх застосування в процесі продуктивної діяльності стосовно кола предметів та процесів певної галузі людської діяльності [5].

Освітні компетенції – це складні узагальнені способи діяльності, що їх опановує учень під час навчання. Освітня компетенція припускає засвоєння учнем не відокремлених один від одного знань і умінь, а оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного виділеного напряму наявна відповідна сукупність компонентів. Результатом набуття компетенцій є компетентність. На думку вчених, компетентнісний підхід забезпечить не інформованість суб'єкта навчання, а вміння на основі знань вирішувати різноманітні проблеми життя.

Фізичне виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів є складовою частиною системи виховання і освіти, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини і має на меті всебічний розвиток фізичних і духовних сил майбутніх робітників, підготовку їх до трудової діяльності.

Дослідниками, В. Титовим (1979), В. Кабачковим (1996), Т. Круцевич (2003), доведено, що систематичні заняття фізичними вправами сприяють формуванню необхідних трудових навичок, оптимізують фізичну і психічну підготовку учнів до праці, поліпшують працездатність, сприяють адаптації організму до умов виробничої діяльності.

Особливістю процесу фізичного виховання у ПТНЗ є його профілювання з урахуванням вимог обраної професії. Питання професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) учнів професійно-технічних навчальних закладів вивчали В. В. Белинович (1968), С. О. Полієвський (1969–1982), Б. І. Загорський (1976), В. Ф. Новосельський (1979), В. О. Кабачков (1976–1991), Р. В. Римик (2002–2009), Л. М. Пустолякова (2007–2012).

На даному етапі професійно-прикладна фізична підготовка означає підсистему фізичного виховання, яка найкращим чином забезпечує формування і

вдосконалення якостей особистості, що мають суттєве значення для конкретної професійної діяльності. Загальна фізична підготовка забезпечує готовність до трудової діяльності взагалі. ППФП спрямована на підготовку до конкретної трудової діяльності [9].

На підставі проведеного дослідження можна зазначити, що сучасна професійно-технічна освіта спрямована на підготовку висококваліфікованих спеціалістів робітничих професій, здатних до творчості та самовдосконалення, культурно та професійно освічених, оптимістично спрямованих у майбутнє, спроможних у всіх сферах гідно протидіяти викликам сучасності. Альтернативою традиційному навчанню є компетентнісний підхід, але його реалізація у процесі фізичного виховання потребує розробки.

Висновки. Враховуючи процес інновації і модернізації освіти, виникає необхідність розробки та впровадження нових підходів до формування професійно-орієнтованої компетенції в процесі фізичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів. Важливим є поєднання всіх форм організації фізичної культури в ПТНЗ.

Основними напрямками наших **подальших досліджень** буде розробка методики формування професійно-орієнтованої компетенції учнів у процесі фізичного виховання в ПТНЗ.

Література:

1. Духовний Л. Ф. Здоров'язберігаючі технології на заняттях фізичного виховання / Л. Ф. Духовний // *Професійно-технічна освіта*. – 2012. – № 1. – С. 40.
2. Зимняя И. А. *Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека*: [Електронний ресурс] / И. Зимняя // *Интернет-журнал Эйдос*. – 2006. – Режим доступу: <http://www.eidos.ru/journal/2006/0504.htm>.
3. Кремь В. Г. *Плідна співпраця* / В. Кремь // *Професійно-технічна освіта*. – 2011. – № 3. – С. 6.
4. Кристопчук Т. Є. *Компетентнісний підхід: європейський вимір Ж* [Електронний ресурс] / Т. Є. Кристопчук // *Режим доступу*: <http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/6/5.pdf>.
5. Мілохіна М. О. *Модернізація навчальної програми у професійній підготовці майбутніх операторів комп'ютерного набору: компетентнісний підхід* / М. Мілохіна // *Професійно-технічна освіта*. – 2011. – № 3. – С. 8.
6. *Новейший социологический словарь* / [сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин и др.]. – Мн. : Книжный дом, 2010. – 1312 с.
7. Овчарук О. В. *Компетентнісний підхід в освіті: загальноєвропейські підходи*: [Електронний ресурс] / О. В. Овчарук // *Інформаційні технології і засоби навчання*. – 2009. – № 5 (13). – С. 13–18. – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.
8. Олійник Н. *Організація підготовки кадрів для будівництва та житлово-комунального господарства* / Н. Олійник // *Професійно-технічна освіта*. – 2012. – № 1. – С. 16.
9. Пилипей Л. П. *Професійно-прикладна фізична підготовка студентів*: [монографія] / Л. П. Пилипей. – Суми : ДВНЗ УАБС НБУ, 2009. – 312 с.
10. Радкевич В. *Інноваційний педагогічний досвід підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ України* / В. Радкевич // *Професійно-технічна освіта*. – 2005. – № 4. – С. 22.
11. Радкевич В. *Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти і навчання: результати і перспективи* / В. Радкевич // *Професійно-технічна освіта*. – 2011. – № 2. – С. 9.
12. Римик Р. В. *Професійно-прикладна фізична підготовка учнів професійно-технічних училищ за профілем радіотехніка*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Р. В. Римик. – Львів, 2006. – 23 с.
13. *Социологический словарь* / [отв. ред. Г. В. Осипов, Л. Н. Москвичев; уч. секр. О. Е. Чернощек]. – М. : Норма : Инфра-М, 2010. – 608 с.
14. Супрун В. *Співпраця для реалізації стратегічних завдань* / В. Супрун // *Професійно-технічна освіта*. – 2012. – № 1. – С. 9.
15. Щербак О. *Враховувати сучасні міжнародні тенденції* / О. Щербак // *Професійно-технічна освіта*. – 2005. – № 2. – С. 5.

